

Лавров Р. В.

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

ННІ економіки Чернігівського національного технологічного університету

ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ БАНКАМИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджено концептуальні теоретичні засади стосовно визначення фінансово-економічного змісту інновацій. Проведено моніторинг існуючих тенденцій застосування банками нових прогресивних продуктів і технологій в контурі сучасного розвитку світового фінансового середовища. Обґрунтовано доцільність впровадження інноваційних рішень у практичну діяльність банківських установ як основного чинника підвищення їх конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародному ринку.

Ключові слова: інновації, фінансові інноваційні технології, інноваційно-гібридні, фінансові продукти та інструменти.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття активізація передових технологій та нових фінансових продуктів сприяла інтенсивному розвитку фінансової системи економічно потужних країн. Інноваційний вектор модернізації будь-якої економічної діяльності є вирішальним фактором підвищення конкурентоспроможності будь-якого економічного суб'єкта. Тому закономірно виникає необхідність всебічного вивчення зарубіжного досвіду з метою ефективного управління макроекономічними процесами та адаптації наявних фінансових інноваційних технологій до вітчизняних умов.

У сучасній економіці ринок цінних паперів є найважливішою складовою, що забезпечує стабільне і надійне функціонування всього ринкового механізму. Ринок цінних паперів України значно відстає від провідних країн світу за рівнем розвитку фінансових інноваційних інструментів, процесів і технологій. Це формує додаткові стимули й мотиви для українських вчених звернути увагу на фінансові інноваційні технології та перспективи їх застосування банками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні проблеми розвитку й використання інноваційно-фінансових продуктів банками розглядали у своїх працях: В. Андрійчук, О. Гудзь, М. Дем'яненко, М. Малік, Б. Пасхавер, В. Петюх, П. Саблук, Г. Черевко та ін. Однак, питання врегулювання складних економічних відносин у ході

реалізації фінансових інноваційних технологій та забезпечення їх ефективності досліджені й розроблені недостатньо.

Формування цілей статті. Перехід банків до сучасних фінансових інноваційних технологій передбачає створення науково обґрунтованих методичних прийомів до їх вибору і доцільності застосування, які базуються на глибокому аналізі та урахуванні специфічних фінансових ризиків. Водночас, окремі сторони цієї важливої проблеми потребують детальнішого вивчення, що зумовило мету і завдання даної статті.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжна практика свідчить, що під впливом інноваційно-фінансових інструментів і технологій існуючий фінансовий ринок може кардинально змінитися. Так, сертифікати участі пулів іпотек і їх модифікації повністю змінили характер ринку іпотечного кредитування в США, багаторазово підвищили ліквідність та розширили його потенційні можливості. Аналогічно цьому фінансові інноваційні технології спроможні відіграти помітну роль як у розвитку банківської системи та фінансового ландшафту країни, так і економічного простору загалом.

Отже, доцільність розгляду фінансових інноваційних технологій зумовлена передусім тим, що інноваційна діяльність на вітчизняному фінансовому ринку має величезний потенціал. Цей потенціал може істотно і швидко примножитись, якщо врахувати, що світова практика багата вже готовими фінансовими інноваційними продуктами та технологіями, які доводять свою ефективність. Тобто банки мають можливість адаптації новітніх фінансових інструментів до українських реалій, що дозволить отримати вагомі економічні здобутки.

Розглянемо перспективи імплементації вітчизняними банками деяких класичних західних інновацій на фінансовому ринку. Нині в наукових публікаціях відсутнє єдине тлумачення терміна «інновація». Проте виділяють два підходи до його розуміння. В першому випадку інновації трактуються з технічної точки зору та ототожнюються з виробництвом, зокрема новою технікою і технологією. В іншому випадку інновації розглядаються як новий продукт або послуга, спосіб їх виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах.

І. Балабанов дає наступне визначення економічній інновації: «Інновація – це матеріалізований результат, отриманий у зв'язку з вкладенням капіталу в нову техніку й технологію, нові форми організації виробництва, праці, обслуговування і управління, включаючи нові форми контролю, обліку, методи планування, прийоми аналізу» [2].

Варто зазначити, що необхідно говорити не тільки про вкладення капіталу, а будь-яких факторів виробництва. Тоді дане поняття можна визначити в такий спосіб: «Інновація в загальному сенсі являє собою продукт поєднання факторів виробництва (праця, земля, капітал) з новаторською ідеєю для реалізації останньої на практиці».

Змістове наповнення інновації пов'язане з її належністю до процесів розвитку суспільного відтворення, що протікають згідно об'єктивних економічних законів, яким підпорядковані й фінансові інновації. Тому при визначенні фінансової інновації слід враховувати специфіку системи фінансових відносин, які відображають формування, акумуляцію і використання грошових ресурсів у процесі їх кругообігу. Таким чином, фінансові інновації також слугують інструментом розвитку суспільного виробництва. Порівняно з іншими інноваціями для фінансових інновацій принципово важливим є застосування грошей в якості основного джерела їх створення. З появою товарно-грошових відносин фінансові нововведення становлять невід'ємну частину розвитку продуктивних сил і виробничих відносин суспільства.

Фінансові технології й інструменти є самостійними продуктами, кількісно-якісні показники яких постійно зростають відповідно до вимог суб'єктів господарювання та умов економічного пейзажу. В результаті була утворена особлива сфера виробництва фінансових продуктів, яка міцно пов'язана з інноваційною активністю фінансового середовища. Водночас, фінансові інновації виступають у ролі споживчих інструментів та інструментів ведення бізнесу, що є тотожними з поняттями предметів споживання і засобів виробництва. Суб'єктами фінансової діяльності являються фінансово-кредитні установи: банки, страхові, фінансові та лізингові компанії, інвестиційні фонди тощо.

Отже, фінансова інновація – це фінансовий продукт, який генерується з метою ефективнішого перерозподілу фінансових ресурсів, прибутків, ризиків, ліквідності та інформації [2]. Проте, враховуючи конкретні умови, фінансові продукти не отримали досить широкого визнання, тобто в умовах, коли сукупність територіально-часових і економіко-правових параметрів конкретного фінансового ринку або його сегменту не дозволяє розмежувати інноваційні та неінноваційні продукти й технології. Так, деякі неінноваційні фінансові продукти й технології економічно потужних країн, зокрема іпотечні облігації, вважаються фінансовими інноваціями для вітчизняного ринку [6].

На нашу думку, цікавим видається такий фінансовий продукт банків, як гібридні цінні папери. Це такі цінні папери, які поєднують в собі інструменти декількох добре розвинених елементарних ринків, де ефективні ціни формуються багатьма покупцями та брокерами або дилерами. Міжнародна практика переконує, що гібридні інструменти можуть бути утворені на базі 4 елементарних ринків: процентних паперів, валютного, фондового і товарного ринку або їх складових. Головним чином, гібридні папери так чи інакше конструюються на підґрунті певних боргових зобов'язань [7].

В економічно потужних країнах одним із класів інноваційних цінних паперів є саме гібридні інструменти. За умови високого рівня девальвації єдиною можливістю було

розмістити облігації під валютні відсотки з подальшою їх індексацією, оскільки інвестори вважали за краще тримати низькодохідні валютні активи, ніж піддаватися ризику девальвації. Тому дані цінні папери є валютними гібридами на основі боргових зобов'язань. Разом з тим, окрім валютної індексації існує також потреба використання механізмів фондових і товарних ринків з метою сприяння підвищенню привабливості облігацій для нових інвесторів і емітентів.

Економічне та нормативне середовище в Україні стримує перспективи розвитку інноваційної діяльності банків щодо фондових й товарних підгруп гібридних цінних паперів, тоді як ринок корпоративних облігацій Росії продовжує стрімко розвиватися за рахунок структури облігаційних позик, емітентів та інвесторів. Водночас, позитивні макроекономічні показники дозволяють прогнозувати подальше розширення завдяки необхідних ринку нових фінансових інструментів. Законодавча база гібридних паперів повністю сформована, оскільки юридично вони є облігаціями і не вимагають окремих нормативно-правових актів. Ресурсна база індексованих паперів не потребує зміни грошових потоків. Достатньо тільки встановити на ринку справедливі ціни фінансових інструментів та продуктів, які створюють доходи [5].

На практиці додаткової вимоги з приводу організації функціонування гібридних інструментів не існує, оскільки такий механізм відпрацьовано на базі ринку облігацій. При цьому детально потрібно розробити лише порядок індексування розміру грошових платежів і сум основного боргу.

Емісія гібридних цінних паперів залежить від інноваційного потенціалу ринку. Відповідно, доцільним є проведення ґрунтовного вивчення попиту з боку емітентів та інвесторів щодо створення таких продуктів. Виходячи з того, що технологія випуску гібридних інструментів відпрацьована на валютних гібридах, пропозиції відводиться другорядна роль. Тобто в якості розробника фінансових інновацій суб'єктом пропозиції виступає банківська установа, а суб'єктом попиту (покупцем) – емітент.

Головною перевагою облігацій з плаваючою відсотковою ставкою є потенційне зменшення вартості запозичення. В процесі вибору облігацій необхідно орієнтуватися на прогнози емітента. Якщо емітент очікує зниження прибутковості, то вигідно обрати облігацію з плаваючою ставкою, а в протилежному випадку – розміщувати облігації з фіксованою ставкою [4]. Інакше кажучи, емітент фактично визначає специфіку паперу, а банк аналізує та формулює конкретні параметри випуску. Проте применшувати його роль в цьому процесі не варто, адже банк як відповідальний посередник зобов'язаний запропонувати оптимальну структуру випуску і продемонструвати привілеї конкретних гібридних інструментів.

Підсумовуючи, слід окреслити фактори, які обумовлюють зростання попиту на товарні й фондові гібриди: 1) тенденції розвитку ринку облігацій та зміна структури інвесторів і позичальників зумовлюють доцільність гнучких фінансових інструментів та технологій, що спроможні задовольняти виникаючі потреби; 2) незначне зростання обсягу вторинного ринку облігацій веде до ситуації, коли ліквідні цінні папери мають меншу дохідність при меншому терміні до погашення порівняно з менш ліквідними за умови еквівалентного ступеня ризику; 3) взаємозв'язок плаваючої відсоткової ставки і прибутковості облігацій в довгостроковій перспективі може знизити валютні ризики, що позитивно позначиться на кредитній історії емітента; 4) емісія облігацій дозволяє хеджувати ринкові ризики емітента і сприяє залученню коштів експортерів [1; 3].

Висновки. Таким чином, найближчим часом очікується активізація широкого застосування банками найпростіших гібридних цінних паперів як найбільш очевидних фінансових інновацій, які гарантують високу результативність при відносно низькій вартості створення. Водночас, динаміка розвитку товарних і фондових гібридів буде стримуватися конкуренцією з боку індексованих валютних облігацій, які поступово набувають популярності.

Разом з тим, інноваційний потенціал вітчизняного фінансового ринку як і раніше високий, навіть в умовах фінансової кризи. Перспективи українських банків пов'язані з використанням західного досвіду, який може суттєво вплинути на якісно-кількісний стан ринку цінних паперів. В реаліях сьогодення впровадження зарубіжних розробок залишається поки що неможливим у зв'язку з недостатнім розвитком фондового ринку та відсутністю необхідних ресурсів. Очевидно, що гарантією прискореного введення глобальних інновацій за умови наявного фінансового забезпечення є тісна взаємодія комерційних банків і держави.

Отже, удосконалення ринкового механізму та безупинний пошук інноваційних рішень дозволить банкам розв'язати проблему нерозвиненості фінансового ринку, що позитивно вплине на економічний простір України в цілому.

Список використаної літератури

1. Абрамов А. Е. Корпоративные облигации – инструмент финансирования реальной экономики / А. Е. Абрамов // Рынок ценных бумаг. – 2000. – № 12. – С. 18-22.
2. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент / И. Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с.
3. Бархатов И. В. Новые финансовые технологии на рынке корпоративных ценных бумаг / И. В. Бархатов // Проблемы совершенствования и развития экономических

отношений в переходной экономике: Сборник научных трудов. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2000. – С. 119-137.

4. Вайн С. Индексируемые облигации: возможности выбора / С. Вайн, Л. Храпченко // Рынок ценных бумаг. – 2000. – № 19. – С. 41-43.

5. Гудзь О. Є. Використання фінансових інноваційно-гібридних технологій в аграрній сфері / О. Є. Гудзь // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 трав. 2010 р. – Умань: Вид-во “Сочінський”, 2010. – Ч. 1. – С. 94-96.

6. Гудзь О. Є. Фінансові інноваційно-гібридні технології: оцінка можливостей активізації інвестиційного процесу в аграрній сфері / О. Є. Гудзь // Фінансово-економічні проблеми стабільного розвитку економіки України: монографія; за ред. А. Ф. Головчука, О. О. Непочатенко. – Умань: ВПЦ “Візаві”, 2010. – Ч. 2. – С. 120-128.

7. Маршалл Дж. Ф. Финансовая инженерия / Дж. Ф. Маршалл, В. К. Бансал. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 784 с.

ЛАВРОВ Р. В. ПРИМЕНЕНИЕ ФИНАНСОВЫХ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ БАНКАМИ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье исследованы концептуальные теоретические аспекты относительно определения финансово-экономического содержания инноваций. Проведен мониторинг существующих тенденций применения банками новых прогрессивных продуктов и технологий в контуре современного развития мировой финансовой среды. Обоснована целесообразность внедрения инновационных решений в практическую деятельность банковских учреждений как основного фактора повышения их конкурентоспособности на отечественном и международном рынке.

Ключевые слова: инновации, финансовые инновационные технологии, инновационно-гибридные финансовые продукты и инструменты.

LAVROV R. V. APPLICATION OF FINANCIAL INNOVATIVE TECHNOLOGIES BY BANKS: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

Conceptual theoretical fundamentals concerning definition of financial and economic sense of innovations are examined in this article. Monitoring of existing tendencies of application of new progressive products and technologies by banks in the light of modern development of world financial environment was conducted. Expediency of introduction of innovative solutions in

practical activity of bank institutions as a basic factor of their competitive recovery at domestic and international market was grounded.

Keywords: innovations, financial innovative technologies, innovative and hybrid financial products and instruments.